

DE BUFFEL, DIE EEN MEISJE TER WERELD BRACHT

EEN VERHAAL VAN DE OOST-TORADJAS

DOOR

ALB. C. KRUYT.

De Oost-toradjas bezitten een schat van verhalen, waarvan een zeer groot deel door Dr. N. Adriani is verzameld en uitgegeven. Het was onder deze stammen algemeen bekend, dat deze geleerde graag verhalen van hen hoorde, en velen beijverden zich hem die mede te delen. Mij deed men ook vele verhalen, maar ik kreeg ze steeds te horen in verband met mijn ethnografische onderzoekingen, waarbij de verhalen uit de oudheid moesten dienen als bewijsmateriaal voor de juistheid van hetgeen men beweerde.

Zo werd mij het verhaal, dat ik hieronder weergeef, meermalen gedaan naar aanleiding van de kwestie of het mogelijk zou zijn, dat mensen dieren, en dieren mensen voortbrengen. Op Celebes toch wordt van sommige personen verteld, dat zij geboren zijn als tweelingbroer van een krokodil, een hagedis, een slang of een ander dier. Zo ook beweren leden van voorname geslachten af te stammen van een buffel, een varken, een hond, welk dier een meisje ter wereld bracht, die de stammoeder werd van dat geslacht.

In verband met deze dingen werd mij dan het verhaal van de Buffel verteld. Gewoonlijk gaf iedere verteller slechts een deel van het verhaal ten beste. Ook werd het niet altijd op dezelfde wijze gedaan; deze verschillen zijn niet onbelangrijk voor de kennis van de sociale toestanden, zoals we zien zullen. Ik heb de lezingen uit de onderscheiden gebieden van het Toradjaland bijeengebracht en tot één geheel verenigd, waardoor het verhaal in zijn geheel wordt weergegeven.

Een fragment van dit verhaal is reeds door Dr. Adriani opgetekend, en werd door hem weergegeven in „De Bare'e sprekende Toradjas van Midden-Celebes”, III, bl. 405, no. 68. De Bare'e tekst van deze lezing is gedrukt in „Bare'e verhalen” door N. Adriani en M. Adriani-Gunning, I, blz. 108, no. 58. In dit fragment is het de vertellers er blijkbaar alleen om te doen geweest de tocht te beschrijven, die de Buffel naar den

Hemelheer (Schepper) maakt om zich tot een mens te laten vervormen. Deze lezing vertoont allerlei jonge trekken, die vanzelf ter sprake komen.

1. *De geboorte van het Meisje uit de Buffelkoe.*

Er was eens een witte Buffelkoe, die zwanger werd. In de verhalen waarin het dier met name genoemd wordt, heet ze Manantjalagoe „die van ouder op ouder hetzelfde doet of ondergaat” (*mana* „van nature, door overerving recht op iets hebben”; *salagoe* „van één handelwijze, één van manier van doen”). In een ander verhaal heet de Buffelkoe Lasamara „die een witte vlek op de wang heeft”.

Toen de Buffel jongde, bracht ze niet een buffel ter wereld, maar een schoon mensenkind, een meisje. Dit is de korte samenvatting van het eerste deel van het verhaal, waarin alle lezingen overeenstemmen; in kleinigheden bestaan verschillen. Bij één stam wordt verteld, dat de Buffel een oude koe was, die in het stadium verkeerde, dat ze geen jongen meer voortbracht. Het wonderlijke van haar zwangerschap wordt nog verhoogd door de mededeling, dat ze niet zwanger was in de buik, maar in de dij.

Een belangrijk verschil bestaat hierin, dat in enkele verhalen in het midden gelaten wordt, wie de Buffelkoe zwanger gemaakt had. In andere verhalen wordt gezegd, dat Datoe, de zoon van den vorst zich met de Buffel had afgegeven. In weer andere verhalen vinden we medegedeeld, dat de vorst, Datoe, en zijn vrouw een kinderloos paar zijn, dat de verzuchting slaakt: „Hadden we toch maar een kind”. Hierop wordt hun in de droom geopenbaard, dat de Buffelkoe een meisje zal baren, en dat zij dit kind als het hunne moeten beschouwen.¹⁾

In overeenstemming met het al of niet bekend zijn van den vader van het meisje is ook hetgeen met het meisje gebeurt, verschillend: Waar generlei kwaad in haar geboorte wordt gezien, wordt zij door den eigenaar van de Buffel, of door het kinderloze echtpaar opgevoed. Waar de zoon van den vorst als de verwekker wordt genoemd, wordt het geval geheel als bloedschande beschouwd. De gevolgen van deze daad openbaren zich dadelijk, want er komt een ban over het land: het water vloeide niet meer, de vogels lieten geen geluiden meer horen, de hanen kraaiden niet meer. Dit is dus dezelfde toestand, die we in het sprookje van Doornrosje geschetst vinden, en die de Toradja aanduidt met het woord *toemaloe* „in een voortdurende ban verkeren”. Besloten wordt

¹⁾ In de vele verhalen, waarin het motief van het kinderloze echtpaar voorkomt, dat de wens uit een kind te mogen krijgen, wordt aan deze wens toegevoegd: al ware het maar een half mens, een geit, een pompoen, enz. Zie Dr. J. de Vries, Volksverhalen uit Oost-Indië.

moeder en kind te doden als de verwekkers van die ban, want dit is de enige wijze, waarop de normale toestand kan worden hersteld.

Als de Buffelkoe hoort, dat men haar dochter wil doden, doet ze niet anders dan wenen. Dit wekt het medelijden op van „Grootmoeder”, een persoon, die uit de Indonesische en Polynesische folklore bekend is. Grootmoeder komt het kind halen, en legt het op een orchidee met grote bladeren, die zich aan een waringinboom had vastgehecht.²⁾

Anders is het verloop van het verhaal, waar in de geboorte van het Meisje geen kwaad wordt gezien: Toen het Meisje groot was geworden, besloot de opvoeder een offerfeest voor haar te vieren, dat bij de Toradjas *mowase* of *mowahe* heet, waarvan de betekenis is „bebloeden, met bloed bestrijken”. De bedoeling is om met het bloed van een offerdier de levenskracht van het kind te versterken. Het kinderloze echtpaar was in deze nog gebonden aan een belofte, want toen het de wens uitsprak: Och hadden we maar een kind! had het eraan toegevoegd: Als we een kind krijgen, zullen we een buffel voor hem slachten.

Toen men nu een buffel ging zoeken om die te offeren, kon men geen ander dier machtig worden dan de Buffelkoe, die het meisje had voortgebracht.

2. *De Buffel en haar kind gaan naar de hemel.*

Nu volgt de tweede acte van het verhaal: De Buffelkoe staat onder het huis aangebonden om over zeven nachten te worden geslacht. Ze hoort alles wat in huis wordt gesproken over haar aanstaande dood. Als het Meisje beneden komt om het een of ander te verrichten, zegt de Buffel tot haar: „Je weet niet wie je heeft voortgebracht. Dat ben ik. Ik ben je moeder en nu wil men mij slachten op het offerfeest dat voor je gegeven wordt. Maak dus het touw van mijn neusring los, dan vertrek ik. Blijf jij maar hier; misschien dat we elkaar later nog wel eens weerzien; zo niet, het zij zo.”

Toen het Meisje deze woorden gehoord had, weende ze, en ze smeekte haar moeder met haar mee te mogen gaan. Ze klom weer in huis om haar weinige bezittingen bijeen te binden, en midden in de nacht trok ze de Buffel aan het touw aan haar neusring voort. Bij de rivier gekomen, klom het Meisje op de rug van het dier, en toen waadde de Buffel door het water, de loop ervan steeds stroomopwaarts volgende, opdat de mensen haar voetsporen niet zouden vinden.

²⁾ In het fragment van Dr. Adriani neemt de Buffelkoe het Meisje op haar horens en werpt het kind op de schoot van Datoe, die het heeft verwekt. Wanneer de Buffel dan later als vrouw uit de hemel terugkeert, neemt het kind dadelijk de borst bij haar, wat het bij andere vrouwen steeds geweigerd had. Hiermede is dan het bewijs geleverd, dat deze vrouw de moeder van de kleine is. Dit is een trek, die in een andere reeks van verhalen thuishoort.

Toen de mensen de volgende morgen ontwaakten, misten ze de Buffel en het kind. Naar alle kanten trok men uit om beiden te zoeken, maar tevergeefs. Men volgde de rivier stroomop en stroomaf, maar nergens was enig spoor te ontdekken. De gasten, die op de bepaalde dag bijeen kwamen om het offerfeest te vieren, moesten onverrichterzake naar huis terugkeren. Eindelijk gaf men het zoeken op, en in grote verslagenheid schikte men zich in het geval.

De Buffel volgde intussen geruime tijd de bedding van de rivier. Toen pas ging ze aan land. Niet lang daarna kwam ze bij een grote waringinboom, waaraan een orchidee groeide. De Buffel zei tot het meisje: „Ga op de orchidee in de waringin wonen, mijn kind. Alles wat je aan kleding en voedsel nodig hebt, kan je je verschaffen door het opzeggen van toverspreuken.³⁾ Vanuit de boom kan je me overal zien, waarheen ik ga, zodat je je niet eenzaam zult voelen. Bovendien zal ik je niet voor lange tijd verlaten.”

Hier zijn we dus weer gekomen tot het punt, waar in de andere lezing Grootmoeder het Meisje op de orchidee in de waringin zet.

3. *De Buffel laat zich door den Schepper herscheppen.*

Nu splitst zich het verhaal in twee takken. We zullen eerst het verhaal van de lotgevallen van de Buffelkoe vervolgen, die in beide lezingen dezelfde zijn. De Buffel wilde naar den Schepper om hem te vragen haar een mensengedaante te geven. Ze kende echter de weg naar de hemel niet, en daarom weende ze. Nu kwam Grootmoeder tot haar, en zei: „Ween niet, ik zal je de weg wijzen”. Toen trokken beiden naar het Oosten.

Onderweg hadden ze een ontmoeting met varkens die zich klagend in 't stof wentelden. Ze vroegen aan de Buffel: „Waar gaat ge heen?” Toen ze hadden vernomen, dat ze naar den Schepper ging, vroegen de dieren: „Och, vraag dan den Schepper of hij ons wat regen en wind wil geven, want we vergaan van ellende”.

In het fragment van Dr. Adriani krijgt de Buffelkoe een aantal opdrachten aan den Schepper mee: het water laat vragen of het op- of afwaarts moet stromen; de bloedzuiger wil weten of hij al dan niet den mensen het bloed mag afzuigen, een hond, die in een strik is geraakt, vraagt of hij nog zal kunnen loskomen, een wildzwijn, in een val gelopen, vraagt of het nog zal blijven leven, een gevangen boskip en een gelijmde

³⁾ Van de luchtgeesten (woerake) wordt verteld, dat zij de mensen rijst geven; elk jaar komt de rijstziel uit hun woongebied de rijst bevruchten, waarna deze na de oogst naar de hemel terugkeert. De luchtgeesten zelf leggen geen akkers aan, maar ze zetten het etensmandje voor zich neer, dekken het toe met een doek, en als ze deze na een poos oplichten, vinden ze van allerlei spijzen in het mandje.

vogel vragen hetzelfde; een buffel, die vastgebonden is, vraagt of hij zich moet losrukken of gevangen blijven, een lansatboom en een ficus vragen of zij zullen omvallen of vastgeworteld blijven.

Op de vraag van de varkens wordt hun geen antwoord gebracht: ondersteld wordt, dat de Schepper aan hun smeekbede heeft voldaan. In de lezing van Adriani brengt de tot vrouw omgeschapen Buffel op de terugweg de antwoorden van den Schepper over; het water moet naar beneden vloeien, de bloedzuiger mag den mens bloed afzuigen, maar de mens mag de bloedzuiger met kalk doden; de boskip en de hond mogen zich uit hun strikken bevrijden; het varken moet door springen en spartelen zich uit de val redden en in 't leven blijven; ook de gevangen vogel en de gebonden buffel mogen zich bevrijden, de lansat- en de ficusboom mogen bij de stam afbreken en omvallen (wat verder met die bomen gebeurt, doet hier niet terzake en behoort tot een ander thema). ⁴⁾

Toen de beide reizigsters aan de rand van het aardoppervlak gekomen waren, was er geen weg meer, en de Buffel begon weer te wenen. „Ween niet, mijn kind”, sprak Grootmoeder, „daar komt de zon op, en we zullen vragen met hem mee te mogen gaan”. De zon stemt er in toe, dat ze op hem plaats nemen, en op deze wijze komen ze bij den Schepper aan.

In een andere lezing komt de Buffel bij een reuzeslang, die in negen bochten op de grond gekronkeld ligt. Daarom draagt hij de naam van Sio ntika „negen windingen”, of Pa'a mpikoe „berg van op elkaar liggende lussen”. ⁵⁾ De Buffel verzoekt het reptiel haar bij den Schepper te brengen. De slang stemt toe en zegt: „Ga maar op mijn kop zitten, en neem een bamboe met water mee; doe je ogen dicht, en open ze niet,

⁴⁾ In veel verhalen, waarin verteld wordt, dat iemand zich met het een of ander doel naar den Hemelheer begeeft, treft men mensen, dieren of planten aan, die den reiziger een opdracht meegeven voor den Schepper. Zo verzoeken bomen om aan den Schepper te vragen „wat er met hun vruchten gebeuren moet”. Het antwoord is „dat ze op de voor hen bestemde tijd hun vruchten kunnen laten vallen” (Bare'e verhalen, II, no. 56 a).

Dit gegeven ontwikkelt zich in ethische zin in verhalen als dat van Pakasi (De West-toradjas op Midden-Celebes, III, blz. 6, 7).

De betekenis van deze trek kan wel niet anders zijn dan een demonstratie van het nut van de arbeid der priesteressen, die naar den Hemelheer zeggen op te varen om regen en gezondheid te vragen en om uitsluitel te krijgen omtrent allerlei raadselen in de toekomst. Uit de vragen en antwoorden in de lezing van Adriani spreekt duidelijk sceptisme; alles gebeurt toch zoals het gebeuren moet. We horen er een lichte spot in op het werk der priesteressen.

⁵⁾ Met de negen windingen worden de negen lagen voorgesteld, waaruit men zich voorstelt, dat de hemel bestaat. Wanneer de ziel van de priesteres zich bij haar werk in de regenboog naar den Hemelheer spoedt, heeft ze een mes bij zich, waarmee ze telkens als ze een volgende laag van de hemel bereikt heeft, een gat daarin maakt, waardoor ze in de volgende laag komt. Als ze in de laatste laag een opening heeft gemaakt, treedt ze in de ruimte onder de woning van den Hemelheer, den Schepper.

voordat ik het zeg. Als ik zeg: Giet water aan je rechterhand uit, doe dit dan. Zo ook als ik zeg dit aan de linkerszij te doen". Toen strekte de slang het lijf uit naar boven, en bracht de Buffel in de hemel. Op het bevel van de slang opende ze de ogen, en toen zag ze zich verplaatst op een groot woonerf, waar een fraai huis stond. ⁶⁾

Er waren kinderen aan 't spelen. Dezen snelden naar den Schepper toe, en deelden hem mede, dat er een buffel van de aarde was gekomen. De Schepper riep de koe naderbij, en ze legde zich aan de voet van de trap neer. Toen de Buffel haar wens te kennen had gegeven om in een mens herschapen te worden, sprak de Schepper: „Goed, ik zal je omsmeden; maar ge moet zelf uit al de hamers, die ik bij mijn werk gebruik, die uitzoeken, waarmee ik mensen maak". Dat was een moeilijk geval voor de Buffel. Als ze gaat wenen, fluistert een goede geest haar toe: „Neem de hamer, die er vuurrood uitziet". Of Grootmoeder zegt haar dat ze zich in de gedaante van een vuurvlieg op de juiste hamer zal neerzetten. ⁷⁾ Door deze hulp brengt de Buffel het juiste werktuig, waarmee ze tot een schone vrouw wordt omgesmeed. Als ze op haar terugweg weer aan de rand van de hemel gekomen is, roept ze de slang, en deze voert haar naar de aarde terug.

4. *Het Meisje in de waringinboom en Lise.*

We gaan nu de lotgevallen van het Meisje na. Ze had op haar verblijfplaats in de waringin aan niets gebrek, maar nu en dan overviel haar het heimwee naar haar moeder, en dan vergoot ze veel tranen. Uit al haar tranen vormde zich een plas aan de voet van de boom. Nu gebeurde het dat Datoe en zijn vrouw op de jacht waren, en hun hut dichtbij de plas hadden opgeslagen, omdat daarin mooi, helder water was.

Datoe's vrouw, Lise, was niet mooi meer, en daarom had haar man niet veel égarde voor haar. Hij zei haar elke dag water uit de plas te halen, in plaats van dit zelf te doen, of er een slavine mee te belasten. Hij sneed een bamboe watervat voor haar, en daarmee toog ze naar de bron.

⁶⁾ Behalve een slang is het vaak een opgerolde rotan, die de mens naar het verblijf van den Hemelheer brengt door zich als de slang naar boven uit te strekken. Soms ook gaat de reiziger naar het godenverblijf op de top van een boom (meestal een kokosboom) zitten, waarna deze snel naar boven groeit, en den bezoeker in het hemelrijk brengt. In de lezing van dit verhaal bij Adriani klimt de buffel langs een ketting, die uit de hemel afhangt, naar boven. Dit is een nieuwe vinding.

⁷⁾ In het fragment van Dr. Adriani is het ook een vuurvlieg, die zijn hulp aanbiedt bij het kiezen van de juiste hamer. Maar in deze lezing heeft het insect het karakter van een incarnatie van een voorouder, die op deze wijze zijn (haar) nakomeling komt helpen, verloren. De vuurvlieg biedt namelijk zijn diensten aan onder voorwaarde, dat ze als beloning voortaan vrijelijk het orvuil van de buffels zal mogen eten.

Het Meisje in de waringin was heel bang voor Datoe's vrouw, want ze had gehoord, dat deze haar zou verscheuren, als ze haar ontdekte. Ze verborg zich dus goed achter de bladeren, maar ze kon toch niet nalaten door de openingen te gluren om te zien wat Lise, Datoe's vrouw, deed. Hierdoor weerspiegelde zich haar gelaat in het water. Lise zag dit mooie meisjesgezicht, en ze dacht dat het 't hare was. Ze werd boos, dat Datoe haar zo verwaarloosde en slavinnenwerk liet doen, terwijl ze toch zo schoon van gelaat was. In haar woede sloeg ze de bamboe kapot. Toen ze bij de hut gekomen was, vertelde ze dat de bamboe lekte, terwijl ze hevig mopperde, dat haar man haar, die zo schoon van gelaat was, zulk nederig werk liet doen.

De volgende dag stuurde Datoe zijn vrouw er weer op uit; hij gaf haar een gave kalebas mee als watervat. Toen Lise weer het schone gelaat van het meisje in het water zag, greep opnieuw woede haar aan, en ze vernielde de kalebas. Op een andere dag gaf Datoe haar een zak van buffelhuid genaaid mee om daarin water te dragen. Toen ze opnieuw het meisjesgelaat in het water zag, wilde ze de huid ook vernielen: ze sloeg er mee, rukte er aan, beet er in, zonder dat ze haar doel bereikte. Toen kon het Meisje in de boom haar lachen niet meer inhouden, met het gevolg, dat Lise naar boven keek en haar in de boom zag zitten.

Zodra Lise het meisje in 't oog had gekregen, klom ze in de boom, stiet haar er uit, zodat ze naar beneden viel, doodde haar, en stroopte vervolgens de huid van haar gelaat af, om deze op haar eigen gezicht te plakken, zodat ze een mooie vrouw leek. ⁸⁾

Maar na enige tijd ging de opgeplakte huid tot ontbinding over, haar man kreeg een afkeer van haar, en doodde haar. Hiermee niet tevreden verbrandde hij haar lijk.

5. *Het gedode Meisje wordt weer levend.*

Hoe was het intussen met het Meisje gegaan? Nadat Lise haar gedood had, at ze haar op, en likte zorgvuldig al het bloed weg. Maar één druppel van dat bloed was op de grond gevallen, zonder dat Lise er erg in had. In een van de verhalen wordt verteld, dat de druppel op een grashalm viel. Dit gras werd door een geit gegeten, zodat het dier zwanger werd. Lise, de boze koningin, zag het kind in de buik van de geit, en ze liet het dier slachten. Maar het embryo werd door een hoen

⁸⁾ Volgens een andere lezing klom Lise in de boom en deed heel vriendelijk tegen het meisje. Ze stelde voor haar hoofd van luizen te reinigen; onder voorwendsel de luizennesten uit het haar te trekken, stroopte ze het meisje het vel van het gelaat. Toen het kind het van pijn uitschreeuwde, zei Lise: „De luizennesten (lios) zitten zó vast, dat ik ze met geweld los moet maken”.

opgepikt, in welke vogel het omgevormd werd tot een ei. Dit ei legde de kip in de broedkorf van Grootmoeder. De moeder van het kind, de ex-buffel, die als schone vrouw van den Hemelheer is weergekeerd, ziet het kind in het ei in de broedkorf, neemt het er uit, en klimt er mee in de woning van Grootmoeder, waar ze beiden verder vreedzaam samen leven.

Er bestaat van dit deel van het verhaal een lezing, die heel merkwaardig is. De druppel bloed van het Meisje, waarvan boven sprake is, valt op de aarde, en groeit daar op tot een kandoroangi-plant, dit is een Cordyline-soort, dat als toverkruid een grote rol speelt bij de plechtigheden en gebruiken der Toradjas om den mensen leven en gezondheid te schenken. Cordyline zou bij ons de „levensplant”, het symbool van „leven” zijn. Datoe breekt de plant af, en steekt hem in de rand van het dak van zijn woning. Dan komt een buffel en eet de plant op. In zijn maag verandert de plant in een bezoarsteen (kilowoe). De Toradja houdt bezoarstenen, die nu en dan in bomen, planten en dieren gevonden worden, voor gekristalliseerde levenskracht. Cordyline en bezoarsteen hebben dus dezelfde betekenis. Als Lise de steen in de buik van de buffel ziet, eist ze dat het dier geslacht en opengelegd zal worden, maar als dit gebeurd is, verhuist de steen in een varken. Ook dit dier wordt geslacht, maar dan schiet een haan toe, pikt de steen op, en brengt hem naar het huis van Grootmoeder, waar hij hem bij de voet van de trap deponeert. Grootmoeder neemt de steen op, en bewaart hem in haar huis. Niet lang daarna breekt de steen open, en het Meisje komt er uit te voorschijn. Dan komt ook de ex-buffel bij het huis en klopt op het stampblok.⁹⁾ Grootmoeder schrikt op, en zegt: „O, dat is zeker Manantjalagoe. Kom boven”. Als moeder en kind elkaar weerzien, wenen ze van vreugde.

In een derde lezing van het verhaal wordt verteld, dat aan de kandoroangi-plant een schone bloem groeide. Toen Datoe deze naar huis had meegenomen, zei Lise: „Oeoeoe, Datoe, wat heb je daar een mooie bloem; ik wil die hebben”. Datoe antwoordde: „Als je er zo'n zin in hebt, neem hem dan”. Zodra Lise de bloem gekregen had, vernietigde ze die, maar een zaad er van viel in de broedmand van een kip, die er op ging broeden. Toen zei Lise: „Oeoeoe, Datoe, ik wil die kip in de broedmand hebben”. Datoe antwoordde: „Neem haar maar mee”. Maar het zaad viel uit de mand op een hond. Toen vroeg Lise om de

⁹⁾ Het blok waarin de rijst gestampt wordt, staat buiten de woning onder een afzonderlijk afdak, of op een overdekt portaal (anda) van de woning, waarop ook de voet van de trap staat. Door op dit blok te slaan of te trommelen wekt men de aandacht van de bewoners van het huis, die daardoor weten, dat iemand hen is komen bezoeken.

hond; ze doodde het dier, en at zijn vlees. Het zaad was echter overgesprongen op een kat. Ook dit dier nam Lise, en doodde het. Tenslotte sprong het zaad ver weg naar een hoen van de Oude Vrouw, die in haar tuin verblijf hield, zodat Lise het niet meer in haar macht kon krijgen. Hier werd het zaad uitgebroed, en het Meisje kwam er uit te voorschijn.

6. *De buffel-moeder en haar dochter komen in aanraking met den prins.*

We hebben dus gehoord, dat Grootmoeder, de ex-buffel (Manantjalagoe) en de dochter gelukkig samenleefden. Grootmoeder stopte moeder en kind in een kamertje, waaruit ze zich niet mochten verwijderen.

Het gebeurde nu op zekere dag, dat de zoon van den vorst, die volgens sommige lezingen de Buffelkoe zwanger gemaakt had, in de buurt van Grootmoeders huis kwam tollen (in andere verhalen: ballen). De tol (of de bal) rolde tot onder de woning van Grootmoeder, en toen de Prins hem ging halen, zag hij uit het venstertje van het kamertje, waar moeder en dochter verbleven, gouden haarlokken hangen, die door de wind heen en weer wapperden. De Prins klom in huis en vroeg aan Grootmoeder: „Wie is daar in het kamertje?” „O”, antwoordde Grootmoeder, „daarin is de kat, die juist gejongd heeft. Je moogt er niet binnengaan, want dan zal de kat haar jongen in het bos brengen”. De volgende dag kwam de Prins weer, en opnieuw zag hij de gouden haarlokken. Toen werd het verlangen om te zien, wie de eigenares van deze hoofdtooi was, zo sterk in hem, dat hij zich niet meer door Grootmoeder liet terughouden, maar met geweld in het kamertje doordrong. Daar zag hij een beeldschone vrouw met haar dochter. Deze vertelde hem, dat ze zijn echtgenote was, want dat ze toen ze nog buffel was, door hem zwanger gemaakt was.

Niet zo voorspoedig gaat het den Prins in een andere lezing van het verhaal. Als Grootmoeder hem niet in het kamertje wil toelaten, wordt hij ziek van verlangen. Hij speelt niet meer en hij eet niet meer. Zijn vader richt een groot offerfeest voor hem aan om hem van zijn vermeende ziekte te genezen, maar de zoon blijft op zijn matje liggen. Ten einde raad verzoekt de vorst Grootmoeder om eens naar den Prins te komen kijken. Ze komt hem bezoeken, en nu vraagt de jongeman haar een verhaal te doen. Grootmoeder weigert, want het is nu niet de tijd voor het doen van verhalen: dat mag alleen als men bezig is met rijstsnijden. Als de jongeling blijft aandringen, zegt Grootmoeder: „Goed, ik zal je wat vertellen, maar ik ben dronken, en ik weet daarom

niet precies wat ik zeg. Als ik je dus iets vertel, dat jou betreft, mag je daarover niet boos worden."

Dan vertelt Grootmoeder, dat er eens een vorstenzoon was, die een buffelkoe zwanger maakte. Het dier bracht een dochter voort, en de vorst wilde het meisje laten doden, omdat deze gebeurtenis onheil over het land zou brengen. Maar Grootmoeder nam het kind en voedde het op, terwijl de Buffelkoe naar den Schepper ging, en zich tot een schone vrouw liet omsmeden, die nu buiten de versterking van het dorp woonde.

Toen de Prins dit verhaal had aangehoord, werd hij door een hevig verlangen bevangen om te zien, wie in het kamertje verborgen was. Hij smeekte Grootmoeder hem daar binnen te laten, maar zij antwoordde: „Je moet niet komen, want het is erg smerig bij mij; de grond ligt bezaaid met faeces". Maar de Prins bleef aandringen, en zeide toch te zullen komen. Toen stampte Grootmoeder een grote hoeveelheid rijpe pisang in het blok, en van deze pap strooide ze overal op het woonerf en in huis rond om den Prins in de waan te brengen, dat het faeces waren. Toen de Prins verscheen, riep ze hem toe: „Maar zie je dan al die uitwerpselen niet? Dat zijn de faeces van je Grootmoeder". De jongeman stoorde zich echter aan niets meer, en drong tot het kamertje door. Toen hij bij de vrouw gekomen was, sprak deze: „Raak me niet aan, want door jou is mij veel leed wedervaren. Bovendien, jij bent een prins en ik ben maar een buffel". De Prins wilde echter van niets horen. Hij nam haar mee naar het huis zijns vaders, en daar werd hij met haar in 't huwelijk verbonden.

Volledigheidshalve moet ik nog melding maken van een derde ontknoping van deze roman. Daartoe moeten we even terug naar de valse koningin, die de huid van het gelaat van het Meisje over haar gezicht had geplakt, waardoor de vorst weer behagen in haar had gekregen. De huid verdroogde en begon op verschillende plekken te barsten. Niemand had zo'n ziekte ooit bijgewoond, en een beroemde priesteres werd geroepen om naar de oorzaak van dit ongemak bij de goden onderzoek te doen. Voor zo'n plechtigheid zijn heel wat pinangnoten nodig, want wanneer een priesteres naar de verblijfplaats der hemelbewoners opstijgt, moet zij aan talloze geesten, die ze ontmoet, sirih-pinang voorzetten. Daarom stuurde Datoe er een slaaf op uit om van de pinangboom, die naast het huis van Grootmoeder groeide, de tros rijpe vruchten te gaan halen.

Toen de slaaf in de boom geklommen was, keek hij om en nu zag hij door het venster van het kamertje twee schone vrouwen slapen; ze lagen in elkaars armen nauw verbonden, en in het goudgele, lange haar

speelde de wind. Verbaasd liet de jongen zich uit de boom zakken, en vertelde zijn wedervaren aan zijn heer: „Ik durfde de tros vruchten niet op de grond te laten vallen”, voegde hij erbij, „uit vrees de beide vrouwen wakker te maken”.

Nadat een tweede slaaf er op uitgestuurd was, en dit bericht bevestigd had, spoedde de vorst zich naar de woning van Grootmoeder en vroeg haar: „Wat maakt daar leven in het kamertje?” De Oude Vrouw antwoordde: „De kat heeft juist jongen gekregen”. Datoe drong toch door tot het kamertje, en toen hij de beide vrouwen zag, zette hij zich tussen haar neer, en verklaarde met beiden te willen trouwen. Nu vertelde Manantjalagoe, de ex-buffel, haar wedervaren, en toen begreep Datoe, dat de jongste der twee zijn dochter was, en dat zijn huidige vrouw zich het gelaat met eens anders huid had getooid. Dan wordt een brandstapel gemaakt van hout en arènvezels, en de valse koningin wordt verbrand, waarna Datoe met Manantjalagoe trouwt.

Wanneer we onze gedachten over bovenstaand verhaal laten gaan, valt ons 't eerst op, dat er sprake is van een buffelkoe. Het kan nog niet zo lang geleden zijn, dat buffels op Celebes zijn ingevoerd (zie mijn „De West-toradjas op Midden-Celebes”, IV, bl. 293—298). Vermoedelijk is het dier op Midden-Celebes gekomen met een volk van immigranten, uit wie de huidige adel en de vorstenhuizen zijn voortgekomen. De buffel is daarom het symbool van rijkdom, macht en aanzien.

In de rubriek van vertellingen, die men pleegt aan te duiden met de naam van „dierenverhalen” speelt de buffel geen rol, en in de meer mythisch getinte verhalen, waartoe het bovenstaande behoort, komt dit dier slechts een paar maal voor. Zo wordt in een ervan een meisje door een buffel vervolgd; aanvankelijk weet ze zich aan de vervolging te onttrekken door zich over de toppen der bomen heen naar huis te spoeden; het gelukt de buffel echter toch haar te vinden en te halen; het meisje sterft van heimwee, en dan eerst ontpopt zich de buffel als een schone jongeling; wanneer het meisje door haar moeder weer levend gemaakt is, en ze ontmoet haar vervolger als een welgemaakte jongeman, stemt ze erin toe met hem te trouwen (Adriani-Kruyt, De Bare'e sprekende Toradjas van Midden-Celebes, III, bl. 398, no. 56).

In een ander verhaal „Roedo mBoela en Nangia Lipoe” (Dr. N. Adriani en M. Adriani-Gunning, Bare'e-verhalen, II, bl. 162, no. 98) roept een weesmeisje in haar ellende en eenzaamheid lijk-kisten om haar te helpen. Als de kisten werkelijk op haar aanstormen, schrikt ze daar zó van, dat ze op de vlucht gaat, en na negen dorpen (de negen lagen van de hemel) voorbijgegaan te zijn, komt ze bij „Grootmoeder”,

die in een huis woont, dat op één koperen paal staat. De lijk-kisten bonzen er tegenaan teneinde het huis omver te werpen, maar het lukt hun niet. Dan roept Grootmoeder de hulp in van haar buffel Roedo mBoela (als roedo hier staat voor roedoe, kan de naam betekenen: „afgevallen stuk van de maan”). De buffel komt vergezeld van al zijn wijfjes; hij gaat liggen en zegt de andere dieren de kisten te verbrijzelen. Een verwoed gevecht volgt, waarin de lijk-kisten overwinnen, en de buffels gedood worden. Dan staat de stier op, en verbrijzelt de kisten met zijn horens. Grootmoeder maakt de dode wijfjes weer levend, en de kudde keert naar de weideplaats terug. Niet lang daarna komen de beenderenkisten (sosoronga, kleine kisten, waarin de beenderen der overledenen na het grote dodenfeest worden weggezet) de vernietigde lijk-kisten wreken. Grootmoeder roept nu een anderen stier te hulp, die de naam draagt van Nangia Lipoe „dorpen-veroveraar”. Hetzelfde toneel van zo even herhaalt zich. Als de beenderenkisten vernietigd zijn, komen 3000 krokodillen hun plaats innemen, maar ook deze worden door Nangia Lipoe onschadelijk gemaakt. In het verdere verloop van het verhaal komen de buffels niet meer voor.

Wanneer we ons afvragen in hoeverre ons verhaal een natuurmythe kan zijn, vinden we er verscheiden aanwijzingen in, die doen vermoeden, dat het toneel, waarop zich onze geschiedenis afspeelt, aan het uitspansel met zijn hemellichamen moet worden gezocht. In dit verband is het opmerkelijk dat in alle lezingen van een witte buffel sprake is. Witte buffels worden in verband gebracht met de hemelingen, die in de oertijd op aarde zouden zijn neergedaald, om onder de mensen te komen wonen. Allen, die zich tot de nakomelingen van deze hemelingen rekenen, dit zijn de leden van de adel en van de vorstengeslachten, mogen het vlees van witte buffels niet eten. Als reden daarvoor wordt opgegeven, dat een witte buffel eens aan een voorvader een dienst bewezen heeft, en uit dankbaarheid daarvoor ontzien de nakomelingen witte buffels. Zo zou de eerste hemeling, die op aarde verscheen, gekomen zijn, rijdende op een witte buffel. Laki padada, een van de voorouders der Zuid-toradjas, gaat eeuwig leven zoeken, en als hij daartoe de oceaan moet oversteken, wordt hij er over heen gebracht door een witte buffel, op welks rug hij ging zitten. Het verbod voor de nakomelingen van hemelingen om het vlees van witte buffels te eten heeft zich in sommige streken uitgebreid tot het hele volk, dat daarvoor geen andere reden weet op te geven dan de vrees, dat men door het eten van het vlees van witte buffels lepra, „de grote ziekte” zou krijgen.

Een tweede punt, dat doet vermoeden, dat we in de buffel een

hemellichaam, en wel de maan hebben te zien, is de naam, die het dier draagt. Een dier namen is Manantjalagoe „die van ouder tot ouder hetzelfde doet of ondergaat”, waarbij aan de geregeld terugkeerende maanfazen kan worden gedacht. Een andere naam is Lasamara „die een witte vlek op de wang heeft”, waarbij ons de maansikkel als een wang voor ogen staat. Al is de vertaling van de naam Roedo mBoela met „afgefallen stuk van de maan” onzeker, in elk geval staat hij in verband met de maan (woela). In de naam Nangia Lipoe „dorpen-veroveraar” vinden wij een verwijzing naar een hemellichaam, dat door zijn uitstralend licht de duisternis overwint, een gedachte die in veel verhalen gevonden wordt.

Wanneer met de Buffelkoe inderdaad de maan bedoeld is, hebben bij deze voorstelling de horens zeker ook een rol gespeeld, omdat men daarin de maansikkel herkent. Van het „horenmotief”, dat in de Indonesische kunstuitingen zo dikwijls en in zo velerlei vormen wordt aangetroffen, is het dan ook niet altijd zeker of men hiermede oorspronkelijk de maansikkel, dan wel het buffelgewei heeft bedoeld.

Een derde punt, dat een heenwijzing naar de maan is, is het getal zeven, dat meermalen in ons verhaal voorkomt, en dat doelen kan op de vier perioden van zeven nachten, die de maan doormaakt bij het wassen en afnemen. Zo zal de Buffelkoe na 7 nachten geslacht worden; op de tocht naar den Schepper heeft ze 7 nachten nodig om tot de horizon te komen.

Een rechtstreekse heenwijzing naar de maan is de waringin, waarin het Meisje verblijf houdt. De waringin toch is de maan- of hemelboom.

Verder speelt in dit verhaal een rol de boze Lise, de boze Koningin uit Sneeuwvitje, die het gelaat van het meisje afstroopt om er zichzelf mee te tooien, het bekende thema, waarmee men te kennen geeft, hoe de afnemende maan de schoonheid van de wassende maan heeft genomen om er een poosje mee te pronken, maar die tenslotte in ontbinding overgaat (ik heb dit gegeven voor de Toradjas nader uitgewerkt in mijn opstel „De Rijstgodin op Midden-Celebes en de Maangodin” in *Mensch en Maatschappij*, jg. 11; 1935, bl. 109).

In de gouden haarlokken, die de Prins uit het venster ziet hangen, kunnen we wel niets anders zien dan de lichtstralen, die van het hemellichaam uitgaan. Ook de mededeling, dat de hamer, waarmee de Buffel tot een mens wordt gesmeed, een vuurrode is, en de rol die de vuurvlieg bij de keuze van de hamer speelt, laten ons niet in twijfel, dat we hier te doen hebben met lichtende hemellichamen.

Dat Grootmoeder haar woonerf met gele pisangpap bestrooit, kan

wel geen andere zin hebben, dan ons het beeld voor ogen te brengen van de met sterren bezaaide hemel, de faeces van den Hemelheer.

Tenslotte herinner ik er aan, dat de Buffel zich naar 't Oosten begeeft om den Hemelheer op te zoeken, naar het punt dus, waar alle hemellichamen opkomen.

Ten overvloede wijs ik nog op een bijzonderheid, die in enkele lezingen voorkomt, dat namelijk het Meisje geboren wordt uit de dij van het dier. In een opstel „De Geboorte van de nieuwe Maan, volgens de verhalen der Toradjas” in *Cultureel Indië*, 1e jg. 1939, heb ik een reeks verhalen gegeven, waarin een meisje (een enkele maal een jongen) uit de kuit of de dij van een man wordt geboren, en ik heb getracht aannemelijk te maken, dat het de maan is, die op deze wijze wordt voortgebracht door den Hemelheer. Deze trek vinden we nu overgebracht op de Buffel, ofschoon er in dit geval niets tegen geweest zou zijn het Meisje uit de buik te laten voortkomen.

De meeste van de hier opgenoemde punten, die ons aan een gebeuren aan de hemel herinneren, staan in verband met de Buffelkoe, die tenslotte door den Schepper in een schone vrouw wordt omgesmeed, in welke laatste trek we het omzetten van de oude afnemende maan in de nieuwe glanzende maan kunnen zien. Zoals in de meeste van zulke maan-verhalen huwt de omgesmede daarna met Datoe, den zoon van den Hemelheer (soms met den Hemelheer zelf). Nu staat het Meisje in ons verhaal in een vrij los verband met haar moeder, de Buffelkoe. Het komt mij voor, dat met het Meisje de vrouwelijke menswereld is voorgesteld, en dat aan haar de initiatie wordt volbracht. Als dit juist is, hebben we hier een voorbeeld, hoe de initiatie van den mens in nauw verband gebracht wordt met hetgeen aan het hemelgewelf gebeurt, in dit geval: het doden van de oude maan om daaruit de nieuwe te doen herrijzen.

De initiatie heeft ten doel om jongens en meisjes te laten sterven om ze tot nieuwe schepsels te doen opstaan. Deze initiatie wordt op verschillende manieren aan het meisje voltrokken. Ik herinner aan de tegenstelling in het begin van ons verhaal: als de geboorte van het meisje als de vrucht van een ontoelaatbare geslachtsgemeenschap wordt beschouwd, moet het meisje zelf worden gedood; hierin hebben we dan de oorspronkelijke initiatie te zien. Waar in het geval niets onbehoorlijks wordt opgemerkt, moet het meisje tot nieuw leven worden gebracht door het toevoeren van bloed; dit is het leven van een dier, een vorm waarin de initiatie nog heden bij de Toradjas voortleeft; een vorm, die beschouwd moet worden als een verzachting van het schijnbaar doden van de kinderen zelf.

Waar de initiatie van het Meisje niet bij haar geboorte plaats heeft, wordt de handeling later aan haar voltrokken: dan wordt haar lichaam door Lise gedood, maar haar wezen blijft voortbestaan in de gedaante van een druppel bloed, van een plant en van een bezoarsteen, met welke drie dingen hetzelfde bedoeld is, namelijk „leven” en „levenskracht”. Hieruit komt tenslotte het Meisje weer als een schone jonkvrouw voort.

Het Meisje zowel als haar moeder staan onder bescherming van „Grootmoeder”, de vrouwelijke voorouder. Ze redt het Meisje, d.i. het type van de vrouw op aarde, eerst door haar in een waringinboom te plaatsen, dan door haar te onttrekken aan de vervolgingen van Lise. Aan de Buffelkoe, de vrouw aan het hemelgewelf, wijst zij de weg naar den Schepper, en geeft haar te kennen welke hamer ze moet nemen om een menselijke gedaante te krijgen.

Beiden, de vrouw op de aarde en die aan de hemel, worden door Grootmoeder, de oermoeder, in een kamertje gestopt, waar ze afgezonderd moeten leven, niet naar beneden mogen gaan, en zich met vlechten naaiwerk bezig houden. Dit is nog steeds de voornaamste trek van de hedendaagse initiatie van meisjes bij de Toradjas. Voor dochters van aanzienlijke lieden wordt in het achterdeel van de woning of op de zoldering ervan, een hokje afgeschoten, waarin zij zich gedurende de weken, die de initiatie duurt, terugtrekken. Tegen het einde van deze afzonderingstijd wordt, als de puberteit intreedt, een groot feest gemaakt, waarbij de meisjes door het bestrijken met het bloed van de offerdieren worden versterkt. In ons verhaal wil men dit doen met het bloed van de Buffelkoe, die het Meisje heeft voortgebracht.

Van de initiatie van jongens wordt in ons verhaal niet zooveel gewag gemaakt als van die van meisjes. Dit is geheel in overeenstemming met de werkelijkheid. De initiatie wordt met veel plechtigheid en kosten aan de meisjes voltrokken, maar bij die van de jongens wordt niet veel omslag gemaakt. In ons verhaal wordt de initiatie van jongens weergegeven in hetgeen met Datoe, den zoon van den Hemelheer gebeurt: hij vermagert en verzwakt; hij verkwijnt, en hij moet tenslotte tot nieuw leven worden teruggebracht door Grootmoeder, de vrouwelijke voorouder.

Verder moet ook het tolleren en ballen als een typische initiatie-rite worden gesignaleerd. Het tolspeel, waarmee de Prins in andere verhalen telkens anderen overwint, behoort volgens Dr. W. H. Rassers tot het ritueel van het patrilineaal aspect der samenleving.

Hebben wij dus vermoedelijk in het bovenstaande verhaal een poging te zien om beide initiaties, van de maan aan de hemel en van den mens hier op aarde, in nauw verband met elkaar te brengen, die twee

als het ware in één gebeuren op te nemen, daarnaast staat de mogelijkheid, dat ons verhaal betrekking heeft op de Rijstgodin. Rijst en nieuw leven (initiatie) zijn twee dingen die voor de Toradjas onafscheidelijk aan elkaar verbonden zijn, bijkans hetzelfde zijn. Wanneer ze van „leven” spreken, dan denken ze daarbij vanzelf ook aan rijst. De priesteres laat haar innerlijk naar de hemel opstijgen om aan de luchtgeesten leven voor de mensen, maar ook om rijst te vragen. De luchtgeesten, woerake, der Oost-toradjas, leggen geen akkers aan; ze zijn zelf rijst; ze dalen op de akkers van de mensen neer, en brengen daardoor de korrel in de aar. Als ze eten, zetten ze een leeg mandje vóór zich neer, dat zich vanzelf met rijst vult. Zo ook komt het Meisje in de waringinboom van ons verhaal aan haar voedsel. De hemellichamen, maan en sterren, geven niet de korrel in de rijst als een geschenk, maar zichzelf worden rijst.

Wanneer we deze zin van het verhaal in 't oog vatten, wordt het ons duidelijk, waarom juist een buffel daarin een rol speelt. Want het is zeer waarschijnlijk, dat de rijst samen met de buffel op Midden-Celebes bekend is geworden. Buffel en rijstbouw behoren bij elkaar. Ons verhaal is een van de vertellingen, die men elkaar doet in de tijd dat de rijst vrucht zet, dat de luchtgeesten voedzame rijst worden. Het vertellen van deze verhalen moet het proces van de vruchtzetting bevorderen, verhaasten. Zo krijgt ook de geïnitieerde zoon van den Hemelheer door het vertellen van Grootmoeder nieuwe kracht.